

چگونه موتور محرک صنعت ایران، آن را قربانی مونتاژ کرد؟

۸ مهر ۱۴۰۴ ساعت ۱۱:۴۲

برخلاف مدل‌های جهانی، عامل پویایی صنعت ایران در دوره پهلوی نه از تنش‌های داخلی، بلکه از بخش صادرکننده نفت نشأت می‌گرفت. این وابستگی حیاتی، امکان واردات را فراهم کرد اما اراده برای تنوع‌بخشی غیرنفتی را از بین برد؛ نتیجه آن، رشد نامتوازن و محدود ماندن صنعت ملی در عرصه مونتاژ، از جمله سهم ۷۰ درصدی بازار خودرو بود.

عامل پویایی صنعت، در پیشرفت صنعت بسیار تاثیرگذار است. شاید بسیاری عنوان کنند که چه تفاوتی می‌کند عامل پویایی صنعت مربوط به نفت است یا عوامل دیگر، اما برخلاف این تصور، به دلیل وابسته بودن بخش صنایع ایران به نفت در دوره حکومت پهلوی، این بخش با مشکلات عدیده‌ای مواجه شد.

«در ایران، برخلاف مدل تاریخی آمریکای لاتین، عامل پویایی و تحرک فرایند صنعتی شدن، از تنش‌های ساختاری مربوط به کاهش ظرفیت واردات ناشی نمی‌شد. به بیانی دیگر، کاهش واردات پایه‌ای اساسی برای توسعه صنعتی نبود. «هیرشمن» عقیده دارد که فرایند جایگزینی واردات در ایران برخلاف کشورهای آمریکای لاتین، به تغییر اساسی ساختار صادرات اقتصاد ایران منجر نشد؛ چرا که صنعت، وابسته به بخش صادرکننده نفت بود که نقشی تعیین‌کننده در بازار داخلی داشت و امکان واردات آنچه را که برای جریان صنعتی شدن لازم بود، فراهم می‌آورد. افزایش فزاینده درآمدهای نفتی و استقرار خارجی، نشان دهنده نبود اراده‌ای جدی در تنوع‌بخشی عرصه‌های غیرنفتی است. صنایع ملی در عرصه مونتاژ اتومبیل در سال حدود ۷۰ درصد بازار را در اختیار داشت، در حالی که این رقم در سال ۱۳۴۰، ۴۰ درصد بود. تولید کالاهای واسطه‌ای نابرابری بیشتری داشت، اگرچه رشد برخی از محصولات شیمیایی و کاغذ سریع بود اما تولید محصولات فلزی و معدنی غیرفلزی، محدود ماند.»

منبع: حمیدرضا ملک‌محمدی، از توسعه لرزان تا سقوط شتابان: توسعه اقتصادی، نظامی و بی‌ثباتی ساسی رژیم پهلوی دوم

، (۱۳۵۷-۱۳۴۷) تهران، مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۳۸۱، صص ۷۵-۷۶

